

ALF
ABE
TUL
DOMNILOR

IOANA PÂRVULESCU este scriitoare și profesor emerit al Facultății de Litere din București.

A scris romane despre București și Brașov, despre povestea biblicului Iona și despre o dragoste din vremurile noastre. A interesat-o viața cotidiană din epocile trecute, secolul XIX, Belle Époque, Interbelic, și a strâns într-un volum colecții mărturii despre cum se trăia în comunism. A publicat studii de istorie literară și cărți pentru copii. După una dintre acestea, *Invizibilii*, s-a făcut un musical de succes. A fost timp de 18 ani redactor la *România literară* și a coordonat colecția „Cartea de pe nopțieră”, la Humanitas.

Romanele ei s-au tradus în 15 limbi europene. A obținut premii naționale și, de două ori, Premiul Uniunii Europene pentru literatură: în 2013 pentru romanul *Viața începe vineri* și în 2018 pentru proza scurtă *O voce*, dedicată memoriei Monicăi Lovinescu.

SCRIERI PRINCIPALE: *Lenevind într-un ochi* (1990), *Alfabetul doamnelor* (1999), *Prejudecăți literare* (1999), *Întoarcere în Bucureștiul interbelic* (2003), *În intimitatea secolului 19* (2005), *În Țara Miticilor* (2007), *Întoarcere în secolul 21* (2009), *Viața începe vineri* (2009), *Cartea întrebărilor* (2010), *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale* (2011), *Viitorul începe luni* (2012), *Cum continuă povestea* (2014), *Inocenții* (2016), *Dialoguri secrete. Cum se roagă scriitorii și personajele lor* (2018), *Prevestirea* (2020), *Aurul pisicii* (2024).

TRADUCERI: Angelus Silesius, *Călătorul heruwimic / Cherubinischer Wandersmann* (1999), Maurice Nadeau, *Să fie binecuvântați* (2002), Laurent Seksik, *Consultația* (2007), Rainer Maria Rilke, *Îngerul păzitor* (2007), Milan Kundera, *Sărbătoarea neînsemnătății* (2014), René Goscinny & Albert Uderzo, *Asterix, viteazul gal* (2017), René Goscinny & Albert Uderzo, *Cosorul de aur* (2018), René Goscinny & Albert Uderzo, *Asterix și goșii* (2019), A.A. Milne, *Când eram foarte tineri* (2019), Axel Scheffler, Franz Wittkamp, *Prietenii noștri pisoi* (2023).

ANTOLOGII: *De ce te iubesc. Paradoxurile iubirii în poezia lumii* (2006), *Povești de dragoste la prima vedere* (2008), *Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare și 50 de rețete* (2012), *Și eu am trăit în comunism* (2015), *Amintiri de la Humanitas* (2020), *Scrisori pentru cititorii din 2125. Un epistolar pe mai multe voci* (2025).

IOANA
PĂRVULESCU

ALF
ABE
TUL
DOMNILOR

VIATA ȘI AVENTURILE
BĂRBATULUI DIN CĂRȚI
VĂZUTE PRIN OCHII UNEI FEMEI

HUMANITAS

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.

Redactor: Iuliana Glăvan
Coperta și letrinele: Mihail Coșulețu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Dragoș Dumitrescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Livco Design

© HUMANITAS, 2025

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Pârvulescu, Ioana
Alfabetul domnilor: viața și aventurile bărbatului din cărți
văzute prin ochii unei femei / Ioana Pârvulescu. – București:
Humanitas, 2025
Index
ISBN 978-973-50-9016-6
82.09

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Despre eternul masculin*

Domnilor de altădată

Domnii au onoare, domnii au dueluri,
domnișori iluștri câțiva luștri au,
domnii își înecă demonii-n cerneluri,
tomuri scriu și domuri 'nalță la Breslău.

Domnii domnișoare, doamne și agende
țin. Butoni și carte și bontonuri au:
unii sunt de piatră, alții sunt legende,
unii-și lasă barbă, ceștilalții beau.

Viața lor pe drumuri, drumul lor pe hartă,
harta se întinde până la La Paz.
Flacăra lor dublă-i, erosul o artă,
cum a spus-o nobel Don Octavio Paz.

IOANA PÂRVULESCU

* Poemul, pe care l-am scris în replică la *Despre eternul pheminin* al lui Șerban Foarță, îi era dedicat chiar poetului. Sper că nu se va supăra dacă astăzi am extins dedicația, care, desigur, continuă să-l includă.

PREAMBUL

Secolul 21 pare a fi secolul femeilor. Întâmplător, l-am anticipat cu *Alfabetul doamnelor*, a cărui primă ediție a apărut în 1999. Nu țin cu tot dinadinsul să merg contra curentului cu această carte, dar prefer să descopăr o lume mai variată. Și, mai ales, nu-mi place să mă supun oportunistului literar: a scrie după modă, ca să fii cât mai vizibil. Acum – când în vogă este doar femeia, iar bărbatul contemporan din cărți sau din realitate ezită, orbește parcă, între machism și destrămare, între derută justificată și nejustificată retragere –, mă uit cu interes în urmă, la bărbatul complex creat de vechii scriitori. Din fericire există și în lumea actuală numeroase excepții, bărbați „ca la carte“, iar pe aceștia îi consider prietenii mei, știuți sau, cei mai mulți, neștiuți. În *Alfabetul doamnelor* propuneam o viziune feminină asupra misterului femeilor din cărți create de scriitorii bărbați. În *Alfabetul domnilor** am păstrat perspectiva, dar am schimbat paradigma: de data asta am povestit, tot cu ochii unei cititoare, despre aventurile literare ale bărbatului

* O versiune publicistică a acestui alfabet, discontinuă și mai săracă, a apărut în *România literară*, în primul deceniu al secolului nostru. Paginile alese pentru final, despre păcatele capitale comise mai ales de personajele masculine, le-am publicat în *Dilema*, într-un număr alcătuit de regretatul Alex. Leo Șerban. Mi-am regândit aici alfabetul într-o formă îmbogățită cu noi tipare și ajustată, deseori semnificativ, dar mai ales încheată, așa cum se cuvine să fie o carte.

creat mai ales de bărbați. Critica literară din felia de timp decupată aici, aproximativ un secol (1840–1940), a fost, cu mult prea puține excepții, masculină, lucrurile erau spuse „de la bărbat la bărbat“, de aceea cred că o perspectivă feminină aduce noutăți.

Din nou, am privilegiat literatura română, dar nu i-am dat exclusivitate, pentru că o consider legată prin nenumărate canale de cea universală. Din nou, am încercat să identific prejudecățile despre personajul real și proiecția lui literară. Mentalitatea comună este cea care construiește profilul masculin generic: „Avem în general despre însușirile bărbaților niște reprezentări cam stereotipe și niște preconcepții. De exemplu, că nu e bărbătesc a plânge, a fi cochet, a fi sentimental, a cunoaște frica“, remarcă Alexandru Paleologu, în *Bunul-simț ca paradox*. În aceeași categorie a nonbărbătescului autorul adaugă, tot din bagajul de prejudecăți longevive, credulitatea, naivitatea, romanțiosul. Interdicțiile se combină cu obligațiile masculinității. Bărbatul-tip „trebuie neapărat să se priceapă la reparat o sonerie, de pildă, sau la alte lucruri mecanice, să fie răzbătător“. Aceasta (cu excepția, poate, a reparatului soneriei) este imaginea pe care adesea și scriitorii noștri din intervalul 1840–1940 o au despre personajele masculine. Când calcă interdicțiile sau neglijează obligațiile, o fac în folosul literaturii.

În șirul feminin „de la doamna B. la doamna T.“ pe care l-am urmărit în eseul precedent, domnii au rămas în fundal, neglijați voit de ochiul critic. Acum, în schimb, în prim-plan se află personajul masculin, cu ideile preconceptuate din care a fost modelat ori cu care a fost citit, iar femininul alunecă discret spre marginea scenei, fără a dispărea totuși, din nevoia de comparație. Epuizarea unui asemenea subiect nu ar fi posibilă și nici de dorit. Izbânda unei cărți de acest tip este, cred, să *nu* spună totul. De aceea, la fel ca în precedentul eseu, opțiunile mele sunt subiective și pe-alocuri ludice, iar în cadrul categoriei am privilegiat adesea câte un scriitor, asupra căruia m-am oprit.

Pentru a completa portretul de grup, am citit și nenumărate romane ale începuturilor, lipsite de altă valoare decât cea documentară, din care am pomenit doar câteva, pe cele ale lui Bolintineanu și ale lui Radu Ionescu, de exemplu, dar în majoritatea cazurilor am apelat la literatura care rămâne. Uneori, când un personaj literar s-a dovedit de o consistență aparte (de pildă, Kesarion Breb din *Creanga de aur*), i-am dedicat un capitol individual, deși de cele mai multe ori am preferat portretele sintetice, așadar paradigme ale masculinului: tatăl, craiul, prostul, prietenul etc. Pe unii scriitori extrem de cunoscuți și nu tocmai simpli, cum e Camil Petrescu, i-am abordat în capitole diferite, așadar din unghiuri variate. M-am ocupat și de accesorii, de la mustață la cal, bani, carte. Iată câteva din aceste tipare, de la A la Z:

artist, aviator, băiat, bolnav, cavaler, călător, cititor, crai, enigmatic, faimos, fiu, inițiat, intendent, îndrăgostit, narcisist, parizian, poet, prieten, prost, războinic, sinucigaș, tată, Tată, ziarist.

Oricum, sper că *Alfabetul doamnelor* și *Alfabetul domnilor* se completează, se confruntă și se oglindesc reciproc. Ele sunt destinate atât cititorilor obișnuiți ai literaturii române, cât și profesorilor, elevilor, studenților de la Litere care apreciază un mod mai prietenos de a discuta despre literatură. Din acest motiv am renunțat la ticurile academice care fragmentează povestea, cum ar fi sutele de note. Am încercat să prezint atât cât trebuie din tabloul general, astfel încât să nu fie neapărată nevoie, spre a înțelege, să fi citit cărțile din care sunt extrase portretele. Totuși, dacă observațiile din *Alfabetul domnilor* trezesc curiozitatea, m-aș bucura ca el să stimuleze lectura operelor din care fac parte personajele: literatura română modernă oferă numeroase surprize și nici nu este atât de bogată, încât să ne oblige la ignoranță.

Am copilărit mai mult între băieți, eram de multe ori, într-un grup, singura fată și, în plus, cea mai mică. Asta mi-a oferit încă de pe atunci un bun punct de observație asupra masculinului.

Mi-am continuat studiul empiric de-a lungul vieții și l-am confruntat cu studiul bărbaților din cărți. Poate că această evoluție m-a făcut mai dispusă nu neapărat să-i aprob pe semenii mei, ci să-i înțeleg. În plus, n-am uitat că „Bărbatul e, *înainte de orice*, fiul femeii“, cum a atras atenția un bărbat remarcabil, Vasile Pârvan.

Hasdeu a ajuns, în *Etymologicum Magnum Romaniae*, până la cuvântul „bărbat“. În cartea mea încerc să dau conținut literar (sau chiar un soi de etimologie literară) acestui cuvânt. Nu e vorba despre masculul *alfa* (din alfabet), ci despre cel mai complex portret pe care am fost în stare să-l fac, fără teamă sau părtinire, bărbaților din cărți. Altfel, vorba lui Walter Benjamin: „*Pentru bărbați*: Să convingi e steril“. Cât despre mine, nu vreau să conving pe nimeni de nimic, în *Alfabetul domnilor*. Dar mi-aș dori, în schimb, să delectez, ceea ce este adeseori mai fertil.

1. Fotografie de grup

Iertare! Începem *Alfabetul domnilor* cu... doamna: cea imaginată de bărbat

Să ne închipuim, doamnelor și domnilor, că, într-un moment de grație, bărbatului i se îngăduie să plâsmuiască *femeia* bucățică cu bucățică, de la parte la întregul ideal, de la însemnele frumuseții răsfățate de orice privire până la cele mai tainice părți ale trupului destinate doar unuia: părul, aur și aură, fruntea boltită sub care-i ascuns decalogul amorului, urechea „melc sfios“ ce stă mai trează tocmai când „alene, ochiul dormitează“, sprânceana arcuită ca arcul negru al zeului săgetător de inimi, frumosul sân alb „mai neted ca atlasul nou“, pântecul har și fântână a vieții și tot așa, coborând până la vârful piciorului, fără să ocolească nimic, nici o părticică din cele care-l duc pe *el* în ispită de-atâtea veacuri.

Să ne închipuim că, în același moment de grație, doamnelor li se îngăduie să se aplece într-o sală de oglinzi, iar în fiecare dintre ele, într-o revărsare de raze, să-și vadă trupul parte cu parte, de la obraz la lacrima poleită care reflectă lumina, de la mână la unghie, de la gură la suspin, toate și oricare dintre ele, în lucirile cele mai calde, mai încărcate de bucurie și mai frumoase. Că fiecare din aceste reflectări conturează femeia ideală, ceea ce înseamnă că trup și suflet sunt în senină armonie, deși fiecare parte a alcătuirii femeii intră într-o poetică rivalitate cu o alta, deși fiecare oglindă e un poem, astfel că nu poți ști care e cea mai desăvârșită.

Acest joc de-a frumusețea a existat aieva. S-a concretizat devreme în poezie, apoi, mult mai târziu, în roman. Se datorează unui șir de bărbați-poeti și a fost tradus de un rafinat poet român: *Blazoanele anatomiei feminine. Poeți francezi ai Renașterii în traducerea lui Șerban Foartă* (Humanitas, București, 2004). Povestea jocului acestei cărți este demnă de alte timpuri, în care talentul poetic rivaliza cu blazonul, rimele erau mai tari ca uneltirile, poemul te ridica până la bunăvoința reginei sau te azvârlea în închisoare, te trimitea la moarte sau te grația. Timpuri în care poezia era primejdie și balsam, iar meritul poetic nu era cu nimic mai prejos decât cel al armelor. Era secolul al XVI-lea: vremea lui Clément Marot.

Marota lui Marot

Cel care avea să declanșeze unul dintre cele mai frumoase jocuri literare ale vremii lui s-a născut la 23 noiembrie 1496 la Cahors, în Franța, ca fiu al unui poet de curte al lui Ludovic XII, Jean Marot, celebru pentru rafinamentele sale retorice de tradiție medievală. Clément primește o educație cam descusută, greacă deloc, latină doar un strop, ceea ce nu-l împiedică pe tată să spera că tânărul va deveni un sobru om al legii. Dar la nici 18 ani, Clément intră ca paj la un senior francez, își compune, pe urmele părintelui său, primele poezii și, când Francisc I ia tronul, îi dedică un poem ocazional bine ticluit. Urmează și alte poeme de circumstanță, scrise cu talent, care-l aduc în suita surorii regelui, Marguerite d'Angoulême, viitoarea *reine de Navarre*, poetă ea însăși. După ce ajunge, în urma unui denunț religios – mîncase slănină în timpul postului! –, în închisoare, scrie o convingătoare epistolă justificativă, desigur în versuri, și e grațiat. Ce vremuri, în care poezia îți salvează viața!

Clément devine poetul oficial al regelui, pe cât de admirat, pe atât de invidiat. Favoritul lui Francisc I reintră totuși de două ori în închisoare și de două ori se salvează prin poeme în

care vultele poetice nu sunt întrecute decât de cele ale spiritului de curtean. Îți vine să te întrebi dacă Suveranul n-o făcea anume! Sprijinitor virulent al Reformei, Marot intră în conflict deschis cu autoritatea catolică și e nevoit să fugă, să se refugieze sub falduri de ocrotire feminină, mai întâi la fosta sa protectoare, regina de Navarre, apoi în Italia, la curtea frumoasei ducese Renée de Ferrare, fiica lui Ludovic XII. Între timp, în Franța e condamnat în contumacie la ardere pe rug. Aici, în exil, începe jocul *Blazoanelor*.

Marot alege o imagine heraldică a feminității, o parte-fetiș a anatomiei feminine, îi dedică un poem, *Blason du Tétin* sau *Beau Tétin (Frumosul sân)*, și-l trimite în Franța. Creează astfel prima verigă într-un lanț poetic și deschide o competiție al cărei câștigător urma să fie ales de nobila Renée. Imediat poezii vremii – doi-trei foarte cunoscuți, câțiva ocazionali, uitați azi, în fine, alții preferând anonimatul din motive de prudență – răspund cu poeme pe modelul dat și pe bucățița de trup preferată. Este un omagiu aproape mistic, nu o luare în posesie abuzivă, femeia e subiect de adorație, nu obiect. Iată lista alegerilor. Lionezul Maurice Scève: sprânceană, fruntea, gâtul, lacrima și suspinul. Saint-Gelais, aflat și el în exil, pentru care Marot pune o vorbă bună la rege, se ocupă de gât, Maclou de la Haye prinde în blazon urechea și privirea, Victor Brodeau nasul și gura, Gilles d'Aurigny unghia, Claude Chappuy mîna, Lancelot de Carle genunchiul. Dintre „fragmente feminine” cele mai îndrăznețe pentru epoca în care au fost scrise, dar chiar și pentru contemporanii noștri, numai una este semnată (de Eustorg de Beaulieu), celelalte apar anonim. Dar, ciudat, aceste poeme nu rănesc pudoarea epocii, sunt pline de spirit și lipsite de vulgaritate, arătând că până și lascivitatea este, încadrată în decorul renescentist târziu, de altă esență decât azi, și anume plină de spirit. Unul dintre dușmanii lui Marot, deși poet mediocru și om meschin, François de Sagon, scrie totuși un poem în care dă nu mai puțin de 44 de metafore și ipostaze

ale piciorului. Și mediocritatea avea, în secolul al XVI-lea, altă calitate.

Poeziile au apărut laolaltă într-o primă versiune în 1536, apoi în 1543. Premiul îl ia, neașteptat, *sprânceană*, deși privind portretele ducesei Renée de France se poate vedea că nu le avea, pe ale ei, întocmai ca în poem: „Ca abanosul negru, ce adumbă / Ardoarea ochiului când face semn / De moarte sau de grație...” Poate că autorul îi făcuse *un clin d'œil*, o aluzie transparentă ca privirile ei albastre. Între timp, nemiloșii bărbați au făcut, doar pentru ochiul masculin, și contrablazoane ale trupului doamnelor, cu o pană înmuiată în estetica urâtului *avant la lettre*, poeme care îi depășesc mult în curaj și realizare artistică pe Baudelaire și pe urmașii acestuia. Și urâtul pare să fi fost de primă calitate în secolul al XVI-lea.

Rechemat pentru un scurt timp de Francisc I, Marot va fi nevoit să fugă din nou. Moare în exil în toamna lui 1544. Dar marota lui (cum inspirat o numește Șerban Foarță) e de o uluitoare actualitate poetică și astăzi.

Partea pentru întreg

O adevărată *ars amandi* se conturează din antologia blazoanelor feminității. Nicidecum un atlas anatomic, fie el și poetic, ci acel trup care gândește al îndrăgostiților și acel suflet palpabil, despre care vorbește, cu mai bine de patru veacuri mai târziu, în eseu său despre dragoste, Octavio Paz. Fiecare parte are misterul ei, care nu face decât să reflecte misterul feminin însuși, iar libertatea de exprimare e de o cuceritoare gingășie ludică. Fiecare parte e personificată într-o miniatură a femeii cu care poetul vorbește. Fiecare miniatură e un prilej de adorație, iar poetul își mărturisește temerile de a nu fi pe măsura frumuseții ei. Pentru dragoste și poezie nu există, de fapt, părți privilegiate și zone oropsite, organe nobile și resturi negliabile:

Cuprins

Preambul 7

1. Fotografie de grup

Iertare! Începem *Alfabetul domnilor* cu... doamna:
cea imaginată de bărbat 13

Și reciproca ne interesează: bărbatul din ochii femeii 20

Pornim la drum! Portret de bărbat cu mustață și cal 32

Călărețul fără cal: domnul din tren 40

2. Dragoste, trup, dureri

Mitul jumătății estetice 49

Fără să roșim, vom afla acum ce aduce vorba dulce 56

Îndrăgostitul preferat: Rică Venturiano sau Hyperion? 62

Ce aduce trupul de pulbere. Misteriosul domn K.B. 68

Noți de dragoste. „Se face noapte afară,
în timp ce înăuntrul lor se face lumină“ 74

Crai și crai. 80

Narcis în anticameră 91

Trupul vrăjit de un vrăjitor rău 102

Uneori bărbații mai și plâng 107

3. Ispite și greșeli de tot felul	
În poveștile bărbătești se aude adeseori clinchet de bani.	117
Trâmbița faimei gădilă urechile tuturor	129
Proști unul și-unul. Nu ne plângem, avem destui	135
Parizienii noștri deștepți	146
4. Meserii	
Riscurile prieteniei. Laudă pașoptiștilor revoluționari	153
Riscurile meseriei.	166
Nenorocirile unui gazetar	173
Intendența se întâlnește uneori cu transcendența.	185
Aviatorul și elicea narativă	191
E oare artistul un bărbat? Să fie întrebată despre asta „femeia“! . . .	197
5. Vârste	
În numele tatălui	205
Băieții	213
În numele fiului.	226
Când Fiul ceresc râde	234
În numele morții la orice vârstă	239
6. Pagini din cartea vieții lui	
La război, ca la război, dar de ce se ascunde eroul?	263
Bărbat cu enigmă. O rezolvă cine poate.	270
Ce citesc bărbații noștri	275
Prototipul bărbatului ideal.	283
7. Din alfabetul comportării masculine	
Ghidul cavalerei de ieri pe înțelesul tinerilor de azi	291
Gustul păcatelor literare, gustul păcatelor capitale	298
<i>Indice de autori</i>	307